

Monumentul Diviziei a II-a Cavalerie din Copou

Radu Filipescu

Iașul este cunoscut ca loc al multor opere de artă. Cu toate acestea, încă nu există o monografie completă a monumentelor istorice din oraș[1]. Unul dintre acestea este cel închinat eroilor Diviziei a II-a Cavalerie, despre care deținem informații bibliografice destul de sumare. Cea mai consistentă lucrare referitoare strictu sensu la acest monument este, după părerea noastră, destul de modestă[2].

Am putea spune că subiectul articolului nostru este mai mult decât un simplu monument. Este o dovadă clară a dictonului „sic transit gloria mundi“. În primul rând amplasamentul său a generat discuții interesante. O comisie formată din personalități locale a fost însărcinată cu alegerea și amenajarea amplasamentului monumentului[3]. Inițial, în februarie 1925, a fost gândită o extindere a Grădinii Copou până în strada Codrescu –aproape dublarea suprafeței actuale– „pentru a se da monumentului toată amploarea de perspectivă necesară“[4]. Proiectul era refuzat de Consiliul Tehnic Superior de la București[5], fiind considerat un impediment pentru circulație deoarece presupunea devierea liniei de tramvai de pe strada Carol I. În aceste condiții, în iunie 1925 era realizat un nou proiect. Amplasamentul urma să fie făcut vis-a-vis de Parcul Copou, în interiorul maneajului Regimentului 7 Cavalerie .

Problema a fost studiată în două ipostaze. În cel mai fericit caz, maneajul s-ar fi transformat într-o grădină publică, iar monumentul Cavaleriei ar fi fost amplasat ca o contrapondere a obeliscului din Copou[6]. Înspre strada Codrescu era prevăzută o piațetă care urma să primească mai târziu „un alt monument în legătură cu faptele de arme ale armatei“, pe același ax cu celelalte două monumente. Peste ani, specialiștii observau orientarea monumentului spre axul principal al grădinii Copou, fapt care evidenția „că inițial orientarea edililor și urbanștilor Iașului i-a conferit un loc dominant și cu largă deschidere, punând în evidență calitățile de ansamblu care puteau fi urmărite din orice unghi“[7]. O altă variantă era amplasarea Monumentului Cavaleriei într-o nișă aferentă străzii Carol I, în scopul de a fi imediat vizibil[8].

Consiliul Tehnic Superior a aprobat ca monumentul să fie așezat în viitoarea piațetă vis-a-vis de Grădina Copou cu condiția ca terenul din spate-Maneajul- să se transforme într-o grădină publică „pentru a înfrumuseța astfel perspectiva și avantajarea acestui monument și a deservi și publicul ieșean“[9]. Terenul maneajului Regimentului 7 Roșiori era proprietatea Ministerului de Război[10]. Primăria Iașului s-a angajat să ofere alt loc Regimentului în schimbul acestui teren[11], subliniind aspectul estetic al acestui demers. Depozitele de furaje ale Maneajului „găsindu-se pe cea mai frumoasă stradă a Iașului lasă urâtă impresie ochiului“, se afirma într-o adresă a acesteia[12]. Deși Comandamentul militar ieșean a agreat propunerea, burocrația și-a spus cuvântul. Ca urmare, se aproba doar începerea lucrărilor monumentului,

cedarea terenului, „urmând a se rezolva într-un timp mai îndelungat“[\[13\]](#).

Problemele de ordin administrativ și financiar au dus la amânarea inaugurării monumentului. Inițial prevăzută pentru toamna anului 1925, apoi pentru Ziua Eroilor din anul următor, ea a avut loc abia în 1927[\[14\]](#). Problema cedării întregului teren al Manejului era amânată în condițiile în care parcela monumentului era împrejmuțată cu un gard de scânduri geluite. În iunie 1928, în jurul monumentului se pietruiau alei, pentru vizitatori[\[15\]](#). Anul următor, în septembrie, Serviciul Domeniilor Militare din cadrul Corpului IV Armată Iași, în comun acord cu Primăria, făcea demersuri pe lângă Ministerul de Război pentru împrumutarea Cavalerilor Ordinului „Mihai Viteazul“ pe terenul de manej al Regimentului VII Roșiori „Cuza Vodă“[\[16\]](#). Proiectul parcului „geamăn“ al Copoului cădea în uitare. Terenul de manej al Regimentului VII Roșiori a rămas o vreme viran. În anul 1968, Comitetul de Cultură și Artă al municipiului Iași considera că în eventualitatea folosirii terenului viran „în alt scop”, statuia merita să fie mutată în fața UM 01156[\[17\]](#). Această recomandare nu a avut urmările scontate. La scurtă vreme pe locul respectiv s-a construit Supermagazinul „Copou”, care a atenuat vizibil perspectiva monumentului cavaleristului. În 1987, un cercetător din domeniul artei avea curajul să aprecieze că monumentul este „sufocat de sticla și betonul noii construcții”, recomandând o reamplasare[\[18\]](#).

Încă din perioada interbelică Primăria a intenționat mutarea monumentului în aleea Ghica-vodă, mai întâi la Rondul I[\[19\]](#), apoi la Rondul II, în dreptul intrării principale în Parcul Expoziției[\[20\]](#). După război, în Rondul II a fost amplasat monumentul ostașului sovietic. Ideea a fost reluată după 1990, când monumentul respectiv a fost mutat la cimitirul „Eternitatea”. Abia după 1990 desigur crescut în jurul statuii a fost înlăturat, dar chiar și așa fațada masivă a magazinului atenuază elanul calului și călărețului. O ieșeancă revenită în țară după zeci de ani petrecuți în Occident, plimbându-se pe Bulevardul Carol I, nu mai remarcă „statuia călărețului-erou”, considerându-l dispărut „după cel de al doilea război mondial”[\[21\]](#). Inițial, interiorul monumentului era luminat de o candelă electrică forțată în oțel[\[22\]](#). Noaptea lumina ar fi irupt prin nișele laterale, oferind imaginea unui mic paraclis. Un alt efect vizual a rămas astăzi în uitare.

Monumentul este important pentru memoria unei arme dispărute astăzi. Pe soclul său este încrustată dedicația către eroii Diviziei a II-a Cavalerie. În 1914, armata română dispunea de două divizii de cavalerie, I-a București, cu regimintele din zona de sud a țării, și a II-a Iași, cu cele din zona Moldovei. De altfel, vechile barăci ale Regimentului VII Cavalerie Iași au rezistat până azi, între străzile Codrescu și Sărărie, deși cu alte întrebunțări[\[23\]](#). Nici celelalte unități învecinate nu se mai găsesc în vechile cazărmi, dar a rămas numele unei străzi micuțe, strada Oastei.

Ca aspect, monumentul este conceput în stil alegoric. El înfățișează un cavalerist șarjând, vegheat fiind de un înger. A cunoscut critici din partea unor oameni de cultură. Sculptorul Oscar Han critica monumentele

de război alegorice care, în viziunea sa, coborau sculptura într-o „realitate imediată” [24]. Scriitorul Alexandru O. Teodoreanu împărtășea, la rândul lui, acest punct de vedere. El considera îngerul care călăuzea soldatul călare, după cuvintele unor oameni simpli care „căscău gura la statuie”, drept o „gagică” (sic!), care ar fi trebuit înlăturată de acolo și din toate piețele publice din țară unde s-ar mai fi aflat creații de acest gen [25]. Dar au existat și opinii favorabile. Un fost primar al Iașului, Eugen Herovanu considera monumentul respectiv „plin de avânt” [26]. Același lucru îl remarcă Rodica Weidner-Ciurea, o ieșeană emigrată în Germania în anii regimului comunist [27]. Într-adevăr, monumentul urmărește reproducerea fidelă a realității. De altfel, în anul 1916, un ofițer considera „gardul de sulii” având doar un „efect moral” [28], iar altul, în 1927, privind retrospectiv, concluziona că „acțiunea cavaleriei era în primul rând de ordin moral, căci numai apariția escadroanelor de cavalerie, cu călăreții scară la scară și lăncile în cumpănire puteau să aducă o completă dezagregare în rândurile inamicului” [29].

Soldatul are o lance, iar în spate o carabină. În 1916, atacul cu armă albă era considerat principalul tip de luptă călare, iar armele de foc erau indicate doar în eventualitatea angajării unei lupte pedestre. Totuși, „lancea fiind mai greu de mănuit și având o eficacitate redusă în condițiile actuale, rămâne[a] de domeniul trecutului” [30]. Pe la mijlocul anului 1917, Marele Cartier General elabora noi instrucțiuni privind „întrebuințarea cavaleriei pe câmpul de luptă”. Se constata o „grabă prea mare” în șarjarea pozițiilor inamice. Atacul călare contra infanteriei desfășurate pe poziție era „cu desăvârșire interzis”. Pentru prima dată se pomenea de lupta combinată între cavalerie, infanterie și artilerie, insistându-se pe „manevra călare pe flancul și spatele inamicului” [31]. Dispărea rigiditatea atacurilor călare din trecut, care trebuiau executate „ca la carte”, în linie, pe unul sau două rânduri. În aceste condiții, imaginea cavaleristului șarjând cu lancea în cumpănire direct spre liniile inamice reprezenta o realitate ce avea să dispară.

Monumentul din Copou amintește o armă o armă dispărută astăzi. Curând după al Doilea Război Mondial, cavaleria a căzut în desuetudine. În anii '50 rămășițele ei au fost înglobate în unitățile motorizate ale noii „armate populare”. Tânărul regim comunist, dorind îndepărtarea oricărui simbol care putea aminti de monarhie, nu a păstrat, cum a fost cazul republicii franceze, garda călare, care la 14 iulie defilează pe Champs Elysees, constituind, alături de Legiunea Străină, atracția paradei. Au rămas câteva statui comemorative și premiile obținute la concursuri hipice. Armata americană a păstrat denumirea vechilor divizii de cavalerie, chiar dacă astăzi sunt aproape 100% motorizate [32].

Colonelul ieșean V. Dimitriu își exprima, în anul 1926, dorința ca „actele cavaleriștilor să fie înscrise pe soclul monumentului [cavaleriei, n.n.] spre a fi etern [subl. ns.] cunoscute de urmașii noștri” [33]. În anii 1945-1946, societatea românească s-a străduit să respecte acest dicton. Statuile Iașului – care putuseră fi adăpostite în timpul războiului – erau așezate la locurile lor, fără nici o discriminare vizibilă. De exemplu, conservatorii Titu Maiorescu și P.P. Carp își reluau locurile de la Universitate, respectiv din Parcul

Copou[34]. Abia după 1947 a început să funcționeze cenzura comunistă în adevăratul sens al cuvântului. Unele monumente au devenit non grata și au fost demolate. Altele au fost păstrate, dar au cunoscut „cosmetizări care să îndepărteze aspectele necorespunzătoare noii ordini. Regimul politic comunist a cultivat o memorie selectivă. Tensiunile româno-sovietice din anii 1918-1920, războiul cu Ungaria din 1919, campania din Răsărit (1941-1944), au devenit subiecte accesibile doar specialiștilor, nu și publicului larg. Monumentele de război în concept comunist erau cele referitoare la 1877-1978, 1914-1918 și 1944-1945[35].

Cuvintele „Nistru“, „Tisa-Budapesta“ au dispărut de pe soclul monumentelor din România. Dintre toate inscripțiile amintind de luptele Primului Război Mondial, care ornau interiorul bolții Arcului de Triumf din București, singura care a fost martelată de comuniști a fost cea pe care scria „Budapesta“[36]. În același spirit, monumentul lui Take Ionescu din București a fost înlăturat deoarece s-a aflat că alegoriile care flancau statuia evocau râurile Tisa și Nistru[37]. Alte barbarii s-au petrecut la cimitirul „Eternitatea“, unde monumentele eroilor de pe frontul din Răsărit (1941-1944) au fost „retușate“. Și astăzi unele morminte păstrează doar numele și gradul celui decedat, iar unde se amintea locul decesului se poate vedea o ștersătură grosolană de daltă[38].

Același lucru s-a întâmplat și cu Monumentul Diviziei a II-a. Inițial existau patru inscripții referitoare la bătălii purtate de regimente ale acesteia. Regimul comunist a păstrat inscripțiile bătăliilor din anul 1916, „Prunaru“[39] și „Maghyerus“[40], deoarece aminteau de lupte împotriva armatelor Puterilor Centrale. Dar inscripțiile „Tisa-Budapesta“ și „Nistru“ au fost șterse[41]. Cetățenii noii Români trebuiau să uite că la începutul anului 1918 trupele de cavalerie ale Diviziei a II-a[42] au trecut Prutul pentru a alunga peste Nistru trupele ruse bolșevizate. Trei escadroane din Regimentele 6 și 11 Roșiori ale aceleiași Divizii au fost primele trupe române care intrau în Budapesta în seara zilei de 3 august 1919[43]. Acest fapt a fost amintit și prin cifre. Deasupra ușii de intrare în interiorul monumentului se găsește un fronton. Pe acesta inițial erau trecuți anii 1916-1919. Din motive lesne de înțeles, după 1947[44], „1919“ a devenit „1918“. Considerăm că statuia cavaleristului a plătit tributul expunerii ei publice. Monumente aflate în curți interioare au scăpat de retușuri[45].

Totuși, au existat și omisiuni în favoarea monumentului. La baza soclului au fost încastrate în zid patru basoreliefuri prezentând imagini ale luptelor amintite mai sus (șarja de la Prunaru, lupta de la Măgheruș, trecerea Tisei și lupte în tranșee)[46]. Doar unul dintre basoreliefuri a dispărut, din motive care ne scapă[47]. Oricum, sculpturile puteau rămâne, atâta vreme cât eventualele explicații „ofensatoare“ reprezentate de unele inscripții nu mai existau. Ca printr-o minune, placa de marmură care amintește faptul că monumentul a fost ridicat în anii „glorioasei domnii a M. S. Regelui Ferdinand“ nu a fost scoasă sau distrusă. Aflată pe partea dinspre sud a soclului, mulți ani a fost aproape acoperită de vegetația deasă.

Probabil aceasta a salvat-o. Considerăm că a fost unul dintre puținele elemente publice din orașul Iași care a amintit –într-un mod discret- de monarhie în anii 1947-1989[48].

În schimb, stema regală, care afla pe frontispiciul monumentului și îi conferea atât armonie vizuală, cât și un aer de noblețe, a fost înlăturată. Au existat și „scăpări” istoriografice. Cartea Monumentele Unirii, apărută în 1985, conținea o ilustrație de epocă a Monumentului din Copou în care se putea distinge clar stema regală de pe soclu și inscripția „Nistru”[49].

Abia după 1989, anul „1918” a redevenit „1919”. În România au fost inițiate acțiuni prin care se urmărea refacerea monumentelor care au avut de suferit în timpul comunismului, „inclusiv readucerea stemei [regale a, n.n.] României la locul cuvenit”[50]. Monumentul Unirii a fost refăcut și instalat la loc de cinste în fața Universității de Medicină și Farmacie[51]. Dar inscripțiile șterse cândva, un basorelief și stema regală continuă să lipsească de pe soclul monumentului cavaleristului. Deși au existat sesizări pe plan local[52], responsabilitatea în ceea ce privește restaurarea operelor comemorative de război revine Ministerului Culturii și Cultelor[53].

Am cercetat Monumentul Diviziei a II-a Cavalerie de la Iași din diverse ipostaze. Poziționarea sa implică aspecte de urbanism. Modificările aduse de către regimul comunist trimit atât către probleme de istorie politică și de istorie a artei. Posibile date inedite ar putea adăposti arhivele din București, mai ales cele ale Comisiunii Monumentelor Istorice. Ceea ce am încercat a fost concentrarea tuturor acestor informații despre monumentul Cavaleristului într-o singură lucrare științifică. Conștienți de precaritatea surselor cercetate, considerăm această lucrare doar un început în demersul nostru.

[1] Considerăm depășită lucrarea Monumente din municipiul și județul Iași, Ghid bibliografic, Iași, 1969. Relativ recent a apărut o monografie a monumentelor din Iași care nu deține un aparat bibliografic precis. Olga Rusu, Constantin-Liviu Rusu ș.a., Iași, chipuri în bronz, marmură și piatră, Iași, Editura Vasiliana '98, 2003, p. 33-35.

[2] În Cu Iașii mână-n mână, scrisă de C. Ostap și I. Mitican, Editura Dosoftei, vol. II, Iași, 1997, aproape șase pagini sunt dedicate monumentului Diviziei a II-a Cavalerie. Autorii s-au bazat în mare parte pe un articol din ziarul local „Opinia”, din 22 mai 1927, privind aspectul monumentului și pe o schiță, „Statui pe rime date” aparținând lui Păstorel Teodoreanu, privind istoria anecdotică a apariției sale.

[3] Președintele acestei comisii era Mihail Sadoveanu, iar membrii directorul școlii de Belle-Arte, Gh. Popovici, arhitectul șef al municipiului, Adrian Grossu, directorul Serviciului Tehnic al Primăriei, ing. Andriescu-Cale, profesorul universitar Pușcariu și șeful Statului Major al Diviziei a II-a de Cavalerie, colonelul Marinescu. Arhivele Statului Iași (în continuare ASI), Fond Primăria Iași, Dosar 36/1925, f. 17.

[4] Ibidem, f. 5.

[5] Consiliul Tehnic Superior funcționa în cadrul Ministerului de Interne, în atribuțiile căruia intrau și lucrările publice. Ibidem, f. 10-17.

[6] Merită reprodus argumentul Serviciului Tehnic al Primăriei Iași pentru prima soluție propusă: „nevoia de a se da o extindere actualei grădini a Copoului, devenită prea mică pentru populația orașului [deoarece, n.n.] frecvența circulației publice, îndeosebi a elevilor și studenților este foarte mare în zilele de sărbătoare“. Ibidem, f. 17.

[7] Virgiliu Z. Teodorescu, Informații referitoare la activitatea sculptorului Ioan C. Dimitriu-Bârlad, în Revista Muzeelor și Monumentelor. Monumente Istorice și de Artă, nr. 1/1987, p. 52.

[8] ASI, Fond Primăria Iași, Dosar 36/1925, f. 17.

[9] Ibidem, f. 29.

[10] Ministerul de Război a cumpărat acest teren în 1898 de la frații Ivașcu. Ibidem, f. 30.

[11] Locul oferit în schimb de Primărie Regimentului era, fie pe stradela Sărărie, unde se afla depozitul său de furaje, fie pe valea Cârlig, unde deja exista un poligon de tragere și altul cuprinzând lucrări de fortificații, cu ieșire spre șoseaua Sărărie. Ibidem, f. 29. Corpul IV Armată Iași considera că acest schimb convine din toate punctele de vedere intereselor armatei și că „locul din fața Grădinii Publice nu este propriu pentru un depozit de furaje“. Ibidem, f. 39-40.

[12] Ibidem, f. 29. În orice caz, manejul respectiv dispunea de tribune unde spectatorii puteau urmări concursuri de alergare, programe de dresură. Acest aspect este relatat de o fostă ieșeană, Rodica Weidner-Ciurea, în *Iașul copilăriei mele*, Sfântu Gheorghe, Editura Eurocarpatica, 2002, p. 89.

[13] ASI, Fond Primăria Iași, Dosar 36/1925, f. 30.

[14] La data de 30 octombrie 1925, Comitetul de Inițiativă, format din ofițeri cavaleriști, anunța Primăria că suma de care dispunea, 1.300.000 de lei, a fost cheltuită integral pentru plata sculptorului, a cărui lucrare fusese terminată, incluzând materialul, bronz și piatră de Bucovina. Primăria oferea suma de 200.000 de lei pentru finalizarea lucrărilor, 50.000 din bugetul pe anul curent, iar 150.000 urmau să fie menționați în bugetul pe anul viitor. Ibidem, f. 35-36. Comitetul a organizat mai multe baluri în saloanele Cercului Militar și al Comandamentului Diviziei a II-a pentru a spori fondurile necesare. Monumentul a fost turnat în bronz în atelierele fabricii metalurgice „Unirea“ din Iași. Vezi „Opinia“, Iași, 27 februarie 1926.

[15] ASI, Fond Primăria Iași, Dosar 36/1925, f. 58-62.

[16] Ibidem, f. 70.

[17] Referatul nu este datat ci doar semnat de secretarul Comitetului pentru Cultură și Artă al municipiului Iași, C. Coșciug (sic). ASI, Fond Sfatul Popular Iași. Comitetul de Cultură și Artă., Dosar 15/1968, f. 26.

[18] Virgiliu Z. Teodorescu, op. cit., p. 55.

[19] În ziua de 13 aprilie 1939, Primăria Iași anunța printr-un afiș public o licitație pentru oferirea în antrepriză a lucrărilor de mutare a monumentului Diviziei II Cavalerie în Aleea Ghica Vodă, Rondul I. Am găsit un exemplar al afișului la Idem, Dosar 280/1938, f. 15.

[20] Primăria cerea Societății Comunale de Electricitate ieșene devierea liniilor de tramvai în vederea amplasării monumentului. Vezi C. Ostap, I. Mitican, op. cit., p. 221.

[21] Rodica Wiedner-Ciurea, op. cit., p. 89.

[22] Acolo se găsesc, pe plăci de marmură și bronz, numele eroilor Diviziei. „Opinia“, Iași, 22 mai 1927, p. 1 și 4. Informația apare în Ion Mitican, Urcând Copoul cu gândul la Podul Verde, Iași, Editura Tehnopress, f.a..

[23] Singurul corp care și-a păstrat oarecum destinația este sediul Protecției Civile, în grădina căruia se găsește un mic obelisc care îi pomenește pe eroii Regimentului 7 Roșiori căzuți în „războiul nostru pentru apărarea neamului“, cum scrie pe soclu. Florian Tucă, Cristache Gheorghe, Altarele eroilor neamului, București, Editura Europa Nova, 1995, p. 173. În rest, fostele barăci adăpostesc diverse firme, redacția unui ziar, ateliere, săli de sport etc.

[24] Sculptorul Oscar Han, prezentând „scene de un trivial realism din război și care nu pornesc de la un sentiment plastic“. Cunoscutul artist insista pe cultivarea simbolului în artă. Oscar Han, Dălți și pensule, București, Editura Minerva, 1970, p. 124-125.

[25] Păstorel a fost prieten cu Oscar Han, pe care l-ar fi dorit autor al Monumentului Diviziei a II-a din Copou. Scriitorul ieșean aprecia, în stilul său ironic, că monumentul sculptat de Dimitriu-Bârlad a fost executat la indicațiile ofițerilor cavaleriști din localitate, care erau invitați să nu se amestece în domenii în care nu sunt specializați. Alexandru O. Teodoreanu, Tămâie și otravă, vol. I, București, Editura Națională-Ciornei, 1934, p. 351-354. Ni se pare exagerată această comparație.

[26] El confunda însă autorul, Dimitriu-Bârlad cu Georgescu-Bârlad, un alt sculptor din epocă. Eugen Herovanu, Orașul amintirilor, București, Adevărul, 1936, p. 213. Despre diversele confuzii privind numele sculptorului Dimitriu-Bârlad, vezi Virgiliu Z. Teodorescu, op. cit., p. 52.

[27] Elevă la liceul „Oltea Doamna” în perioada interbelică, ea considera că „acest ansamblu statuar putea fi considerat drept unul din cele mai reușite, atât din punct de vedere estetic, cât și semantic, din Iași. El reprezintă un cavalerist călare pe un cal în plin avânt, sprijinit pe un singur picior, întreaga statuie fiind susținută și pe mijlocul burții calului. Ideea de avânt era perfect sugerată prin aplecarea spre față a corpului soldatului, lăsând impresia că acum cal și călăreț vor sări în stradă, continuând mișcarea începută în statuie. Copil fiind, eram tentată să mă dau la o parte, să fac loc deplasării deja începute a calului“.

Rodica Weidner-Ciurea, op. cit., p. 89.

[28] „Din momentul în care o șarjă duce la încăerare, avantajul trece de partea călărețului înarmat cu sabia [...], scrima cu lancea fiind mult mai grea“. Locotenent-colonel Gheorghe Iacobini, *Cavaleria*, București, 1916, p. 22.

[29] „Cavaleria era considerată ca o armă de sacrificiu și cu efecte morale considerabile pe câmpul strategic și cel tactic, neținându-se prea mult socoteală de armele de foc“, aprecia autorul, fost maior în Regimentul 4 Roșiori. Dimitrie Cantea, *Studiu critic asupra evoluției doctrinei cavaleriei române în ultimii zece ani (1916-1926)*, București, S.O.C.E.C., 1927, p. 5.

[30] „Carabina trebuie păstrată datorită condițiilor de serviciu (greutate mai mică, nu împiedică pe călăreț în mișcări, patul nu rănește caii pe crupă, se poate întrebuința și focul călare; sabia e singura armă albă ce trebuie păstrată atât pentru lupta călare cât și ca pumnal și baionetă pentru lupta pe jos“, considera căpitanul cavalerist Grigore Negoescu. Apud Gh. Marin ș.a., *Istoria cavaleriei române*, București, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1998, p. 162.

[31] „În principiu șarjele nu mai pot reuși astăzi decât atunci când inamicul este bătut, dezorganizat și în retragere“. D. Cantea, op. cit., p. 41-42.

[32] „Generalizarea tunurilor, mitralierelor și a altor arme asemănătoare în timpul Primului Război Mondial (1914-1918) a făcut atacul trupelor de cavalerie inutil și costisitor. Astăzi unități blindate și motorizate adesea execută tactici militare îndeplinite în trecut călare. Aceste unități sunt uneori numite de cavalerie și multe poartă numele vechilor regimente ale acestei arme“ (*The World Book Encyclopedia*, vol. 3, London, World Book International, 1992-1996, p. 282). Alt text edificator l-am găsit în *Encyclopaedia Universalis*, vol. 4, Paris, 1976, p. 5: „Cavaleria se rezumă [astăzi, n.n.] la spiritul cavaleristic care subzistă după înlocuirea calului de către motor: cavaleria blindată, cavaleria ușoară blindată. În Statele Unite, Divizia I de cavalerie este transportată de elicoptere“.

[33] „Opinia“, an XXII, 6 decembrie 1926, p. 4.

[34] Pentru repararea soclului distrus de schije și montarea statuii lui Maiorescu, Primăria cheltuia, în 1946, 1.700.000 de lei. ASI, Fond Primăria Iași, Dosar 45/1946, f. 111-112. Primar era național-liberalul tătărăscian Eduard Lăzărescu, un om cu vederi într-adevăr liberale.

[35] Vezi tabelul „cu monumentele și cimitirele eroilor din războiul 1914-1918 și 1944“ (sic). ASI, Fond Sfatul Popular Iași. Comitetul de Cultură și Artă., Dosar 15/1967, f. 4.

[36] Vezi descrierea amănunțită a monumentului după restaurarea sa finală din 1936 în „Universul“, an LIII, nr. 333, miercuri, 2 decembrie 1936, p. 5. Restul inscripțiilor, amintind confruntări ale armatei române din anii 1916-1917, au fost „iertate“.

[37] Monumentul supraviețuise inițial până „în preajma plecării trupelor sovietice“. Virgiliu Z. Teodorescu, *Monumentele Marii Uniri*, București, Editura Ministerului de Interne, 2000, p. 26-27.

[38] Oferim ca exemplu mormintele maiorului Marinescu Petre și sublocotenentului Anton Gheorghe, ambii din Regimentul 13 Dorobanți, aflate în stânga Complexului eroilor din Primul Război Mondial.

[39] Regimentul 2 Roșiori a pierdut jumătate din efectiv în urma șarjării satului Prunaru, cu scopul de a acoperi retragerea armatei române din fața inamicului. Eroismul acestei acțiuni a fost deosebit, în condițiile în care nu s-a respectat nici o normă elementară de siguranță a vieții cavaleriștilor. D. Cantea, op. cit., p. 36. Mai târziu, regele Ferdinand aprecia că atacul pe care l-ar numi „nebun“ (sic!) al Regimentului 2 Roșiori a adus „noii lauri cavaleriei“ și că „acel regiment care se găsea în fața tranșeelor inamice a atacat într-adevăr cavaleristic, nu cu arme [de foc, n.n.] ci cu lancea“. Apud N. Sinescu, op. cit., p. 183.

[40] Maghyerus este denumirea ungurească a localității Măgheruș, aflată lângă Brețcu. Aici, alături de trupe de infanterie, Regimentul 11 Roșiori, din cadrul Diviziei a II-a a descalecat și a rezistat atacurilor unei puternice divizii austro-ungare. Ineditul a apărut când, în lupte corp la corp s-au folosit lăncile. Carabinele cavaleriei nu erau încă dotate cu baionete și dispuneau de muniție redusă. D. Cantea, op. cit., p. 33. Carabina de cavalerie era mai redusă ca dimensiune pentru a nu stânjeni călărețul în galop. Aceasta determina proprietăți balistice inferioare, dezavantajându-i pe cavaleriști în cazul unui schimb de focuri cu infanteria inamică. Gheorghe Iacobini, Cavaleria, București, 1916, p. 169-170. Copleșite de gaze asfixiante, având pierderi grele, trupele Diviziei a II-a au fost înlocuite cu unități proaspete de infanteriști. Ordinul a fost dat de generalul Prezan, comandantul Armatei de Nord, care a conștientizat proporțiile măcelului. Vezi Gh. Marin ș.a., op. cit., p. 179.

General de Divizie N. Sinescu, Istoricul întrebuințării cavaleriei române în războiul mondial și până la 1926, vol. I, București, 1926, p. 22.

[41] Singura lucrare care amintește acest lucru este C. Ostap și I. Mitican, op. cit., p. 220.

[42] Pe larg despre acțiunile cavaleriei în Marin C. Stănescu, Armata română și unirea Basarabiei și Bucovinei cu România. 1917-1919, Constanța, Editura Ex Ponto, 1999.

[43] Primarul Budapestei înmâna comandantului lor, colonelul Gheorghe Rusenescu, cheile orașului. Gheorghe Marin, op. cit., p. 203.

[44] O sursă indică schimbarea cifrei „9” în „8” „prin 1960“. Vezi Olga Rusu, Constantin-Liviu Rusu, ș.a., op. cit., p. 34.

[45] Micul obelisc din curtea Protecției Civile Iași, închinat eroilor căzuți în campaniile din anii 1916-1919 a scăpat de martelare. Vezi Florian Tucă, Cristache Gheorghe, op. cit., p. 173. Acest lucru probabil se datorează poziției sale izolate. Din strada Sărării, trecătorul nu distinge datele și numele sculptate în piatră. Vezi Florian Tucă, Cristache Gheorghe, op. cit., p. 173.

[46] C. Ostap și I. Mitican, op. cit., p. 220.

[47] Lipsa lui este amintită fără a se specifica despre care basorelief este vorba în C. Ostap și I. Mitican, op. cit., p. 220 și în Lucian Vasiliu, ș.a., Prin Iașii de odinioară, Iași, Casa de Presă-Editura „Cronica”, 1995. Coroborând descrierea basoreliefurilor cu imaginile lor actuale, considerăm că lipsește cel care descrie lupta de la Măgheruș.

[48] Am mai putea oferi exemple. De exemplu portretele regelui Carol I și ale reginei Elisabeta -care figurează drept ctitori în catedrala mitropolitană din Iași- au rămas neatînse în anii comunismului, este drept, în întineric. Oricum, cele două pisanii din pridvor care amintesc numele conducătorului de atunci al României au rămas de asemenea intacte.

[49] În spatele monumentului se putea observa terenul de manej. Ioan V. Lupescu, Monumentele Unirii, București, Ed. Sport-Turism, 1985.

[50] Vezi Virgiliu Z. Teodorescu, Monumentele..., p. 58.

[51] Chiar dacă statuia în sine și modul în care s-a făcut amplasamentul au generat critici. Ca o ironie a sorții, creația Olgăi Sturdza a fost inaugurată în aceeași zi cu Monumentul Cavaleriei: 27 mai 1927.

[52] Între care amintim articolul nostru Monumentului Diviziei a II-a Cavalerie i se face o nedreptate „istorică”, din „Ziarul de Iași”, 14 iunie 2002. Textul a reprezentat o scrisoare deschisă a noastră către primarul Iașului, trimisă redacției. Ghilimelele au fost adăugate ulterior de angajații ziarului.

[53] Legea 379/30 septembrie 2003 privind regimul mormintelor și operelor comemorative de război din MOF, partea I, din 7 octombrie 2003. Conform art.30, punct b, Ministerul Culturii și Cultelor avizează, prin comisiile de specialitate, documentațiile pentru intervențiile asupra monumentelor de război. Art.48, punct c, reglementează sancțiunile pentru modificarea sau restaurarea acestor monumente fără avizele necesare. (articolul a fost publicat în Patrimoniul Național și Modernizare în societatea românească: instituții, actori, strategii, Iași, Editura Junimea, 2009)

ASPECTS OF THE SECOND CAVALRY DIVISION MONUMENT FROM COPOU

(Summary)

This article presents the Second Cavalry Division monument from the town of Iasi, concerning different aspects.

The monument is an allegory, representing a mounted soldier during a charge, with an angel guiding him. There were different points of view among the Romanian intellectuals about how to conceive public statues in order to commemorate The First World War heroes. A part of them were advocates of the allegoric style, others were advocates of the symbol, of the genuine style. Also, the monument was considered at the beginning a nucleus of a park, but ended in front of a huge department store, which diminish the impuls of the bronze horse and rider.

At the beginning of the communist regime, the monument suffered some changes. The new rulers accepted it as a public statue, but erased the symbols which considered to be inadequate for the moment.

The inscription “Nistru”, which reminded the Second Division battles against Russian Bolchevics in 1918 near river Dniester and “Tisa-Budapesta”, which reminded the war against the Hungarian Bolschevic army, were destroyed. The year “1919” was transformed in “1918”. Also, the royal coat of arms was put down from the socle.

Parts of this monument history are still unknown. We could only hope that the future will bring the reconstitution of the past and also the redress of its mistakes.